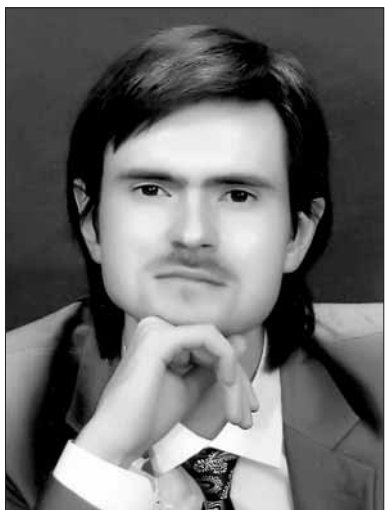

РЕЙТИНГОВЕ ОЦІНЮВАННЯ: ВНУТРІШНЄ І ЗОВНІШНЄ

УДК 37.014.6:
37.091.26

Загальновідомо, що за якими критеріями оцінюємо діяльність ЗНЗ, на те, переважно, вони і працюють. Міністерством освіти і науки України цього року створено стратегічні, життєво важливі нормативні документи, які й спрямовуватимуть діяльність середніх закладів освіти, а, отже, й визначатимуть їх ефективність та результативність. Це „Положення про Національну систему рейтингового оцінювання загальноосвітніх навчальних закладів” та „Орієнтовні критерії оцінювання діяльності загальноосвітніх навчальних закладів”.

До створення цих документів залучено широке коло педагогічної та наукової громадськості, проведено громадські слухання, самі документи пройшли апробацію в навчальних закладах всіх регіонів країни, під час їх доопрацювання враховувалися вимоги як законодавства України в галузі загальної середньої освіти, так і досвід місцевих органів управління освітою з проведення атестації навчальних закладів.

До створення цих документів залучено широке коло педагогічної та наукової громадськості, проведено громадські слухання, самі документи пройшли апробацію в навчальних закладах всіх регіонів країни, під час їх доопрацювання враховувалися вимоги як законодавства України в галузі загальної середньої освіти, так і досвід місцевих органів управління освітою з проведення атестації навчальних закладів.

Редакція журналу звернулася до Володимира

Божинського за тим, щоб прокоментувати саме ті позиції зазначених документів, які викликають неоднозначність трактувань управліннями різного рівня.

Ольга Виговська:

Шановний Володимире Святославовичу, позаду велика праця значної кількості фахівців різних установ і, як наслідок, підготовка до початку нового навчального року 2-х важливих документів, які, як стало відомо, навіть у Мін'юсті вже зареєстровано. Чи вдалося врахувати висловлені пропозиції, що стосувалися, у першу чергу, „Положення про Національну систему рей-

тингового оцінювання загальноосвітніх навчальних закладів”? Чи є якісь компроміси? Мабуть, і за обсягом це солідний документ?

Володимир Божинський:

Після всіх правок „Положення” вийшло досить таки стислим.

Швидше за все, цей документ програмно-декларативний. Скажімо так, оскільки існувало аналогічне положення у сфері вищої освіти, то досвід такого

Інтерв'ю
Володимира
БОЖИНСЬКОГО,
головного спеціаліста відділу
нормативного
забезпечення та
організаційної
роботи юридичного
департаменту
МОН України,

Ользі
ВИГОВСЬКІЙ,
головному редактору
Всеукраїнського науково-
практичного журналу
„Директор школи, ліцею,
гімназії”

рейтингового оцінювання вищих навчальних закладів уже був, але їх набагато менше, ніж загальноосвітніх. У нашому випадку переважна кількість загальноосвітніх шкіл – комунальні, дуже мало державних і незначна кількість приватних шкіл. Тому, логічно, що положення орієнтоване на комунальні школи, відповідно й на місцеві органи управління освітою обласного та районного рівнів. Для них прагнули якомога чіткіше прописати, хто з них що повинен робити. Під час збору інформації з навчальних закладів та місцевих органів управління освітою використовується автоматизована інформаційна система. Вона носить інформаційний характер: до неї навчальні заклади та відповідні місцеві органи управління освітою (в межах своєї компетенції) вносять ті статистичні дані, які можливо підтвердити документально. В положенні зазначено, що голослівні дані, не підтверджені документально, до системи вносити не можна. Після внесення даних система „АІС-рейтинг” їх аналізує за різними показниками. Зауважимо, що в створенні системи „АІС-рейтинг” брала участь Державна інспекція навчальних закладів України – скорочено „ДІНЗ” або „інспекція”.

Усе це стосується так званого „внутрішнього оцінювання”.

Це додаткова інформація для тієї ж інспекції, для Міністерства освіти про діяльність на місцях. Вона визначає, де існують проблемні місця, і дозволяє оперативно реагувати, тому що будь-який управлінець повинен володіти інформацією про те, що і де відбувається. Ми, звичайно, допускаємо можливість, скажімо так, приховування інформації, бо теоретично це можливо. Але є районні (міські) та обласні управління освіти, є школа – це три рівні взаємного контролю.

О.В.: А школи безпосередньо надсилають інформацію або все-таки через органи управління освіти?

В.Б.: Частину інформації повинна вводити школа: ту, якою володіє вона безпосередньо. Деяку частину інфор-

мації доведеться збирати управлінню освіти.

Школа, підключена до Інтернету, вводить про себе дані. Управління освітою, відповідно, підключене до Інтернету, вводить ті дані по школах, які є у нього.

Інформація доступна як для районного, так і для обласного управління освіти, тобто те, що ти вніс, те ти там і побачиш. Це ж WEB-інтерфейс. Система захисту інформації теж присутня. Дана система розроблялася інспекцією спільно з одним із вищих навчальних закладів. Ще з 2008 року інспекція працювала в напрямі „Методики обчислювання” і була проведена колосальна робота за принципами обрахування.

О.В.: А як бути тим школам, у яких немає Інтернету?

В.Б.: На місцях повинні прагнути вирішити подібні проблеми. Ось, наприклад, Дніпропетровська область: школи стовідсотково підключені до Інтернету. Ми розуміємо, що це в ідеалі, і намагаємося, щоб усі заклади були підключені до мережі Інтернет, мали власні сторінки і, відповідно, розвивалися.

О.В.: Зворотна інформація повертається до шкіл після обробки даних про них?

В.Б.: Вона є публічною та загальнодоступною. Проте існує і внутрішня інформація, вона, безумовно, в обмеженому доступі, а ось підсумки рейтингового оцінювання – загальнодоступні для всіх, у тому числі й для батьків, їх комітетів

О.В.: Тоді треба розглядати і підготовчу роботу, і саме рейтингове оцінювання як допомогу МОНУ школі. Адже школи одержують зворотну інформацію про себе, про свою діяльність і можуть розпоряджатися нею на свій розсуд!

В.Б.: Безумовно! І, крім того, це момент стимулювання роботи педагога, що не менш важливо. Щоб за результатами цього рейтингового оцінювання за тими або іншими критеріями була можливість додаткових під-

став керівництву на місцях ухвалити рішення про заохочення працівників, завдяки яким відповідний навчальний заклад взяв участь у рейтингу і зайняв там не останнє місце. Це логічно, обгрунтовано і об'єктивно.

О.В.: *До речі, про об'єктивність. Дотримання принципу об'єктивності у визначенні рейтингу навчальних закладів, так само, як і оцінювання діяльності ЗНЗ під час їх атестації потребує наявності (розробки) коефіцієнтів узгодження результатів ЗНЗ від наявного ресурсного забезпечення й ін., які ці школи: міські, сільські, гірські, великі, малі, ліцеї, гімназії тощо. Нагальна потреба – нівелювати об'єктивні відмінності між школами. Що містить дане положення щодо цього?*

В.Б.: Тому рейтингове оцінювання є можливим для проведення в межах одного району, одного населеного пункту тощо. Система дозволяє робити вибірку з того, що учасник вважає за потрібне: серед ліцеїв, серед гімназій. Зрозуміло, що ліцеї, які мають певну спеціалізацію та серйозне фінансування, не можна порівнювати з якою-небудь сільською школою, де всього десять-дванадцять учнів. Зрозуміло, що обидва ці навчальні заклади, що знаходяться в рейтингу, не можуть змагатися. Тому система дозволяє диференційовано підходити до цього питання: таким чином враховується багато своєрідних особливостей та моментів, наприклад, розвиток того чи іншого регіону, району, в якому знаходиться навчальний заклад. Крім того, ми розуміємо і те, що **рейтинг не може охопити всього різноманіття**, тому ми спільно з інспекцією додатково ввели таке поняття як **зовнішнє оцінювання**, аби не зводити рейтинг тільки до внутрішнього оцінювання, що ми вважаємо більш недоцільним.

Ми також мали принципову позицію, а саме: не враховувати при рейтинговому оцінюванні діяльності навчальних закладів деякі соціальні моменти, зокрема: житлово-матеріальне забезпечення дітей, відстеження криміногенної ситуації в районі, оскільки дане питання не знаходиться в ком-

петенції шкіл. Адже впровадження вищевказаного питання в рейтинг буде перекладанням на школу зайвої відповідальності, якої в неї вже і так достатньо – при цьому на добровільних засадах. Аналогічна ситуація і з огляду на матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, де не кожен район має благодійні організації, що готові підтримувати навчальні заклади. Чому це повинно нівелювати роботу навчального закладу?

А що стосується **зовнішнього оцінювання**, то ми чудово розуміємо, що багато громадських організацій можуть проводити свої власні рейтингові оцінювання, базуючись на якихось своїх критеріях, на своїх пріоритетах. Потім ці оцінювання публікують. Міністерство не претендує на верховенство в цьому питанні й не затверджує того, що всі навчальні заклади повинні відповідати виключно тим критеріям, які воно зробило. Ми створили свій рейтинг, та будь-які громадські чи наукові організації можуть проводити свої рейтингові оцінювання зі своїми критеріями. Ми не будемо цьому протидіяти.

О.В.: *Були орієнтовні критерії оцінювання діяльності ЗНЗ ще з 2005 р., цього року на їх основі створено нові¹, а критерії рейтингового оцінювання діяльності шкіл вже визначено? Як це проходило, і хто над цим працював?*

В.Б.: Критерії розробляла робоча група, її очолював представник ДІНЗ. Було багато суперечок і дебатів з приводу критеріїв, які виносилися на громадське обговорення, доводилися до відома директорів шкіл, на засіданні асоціації директорів були роздані до розгляду відповідні матеріали (представник цієї асоціації входив до робочої групи). Паралельно проводилася робота над атестацією і критеріями атестації навчального закладу. Попередні критерії, які були затверджені відповідним наказом у 2005 році, вже дещо морально застаріли. Таким чином, коли пішла робота над критеріями рейтингового оцінювання діяльності шкіл, ми вирішили вибрати

¹ З ними знайомтеся в цьому числі журналу – подаємо їх для Вашого користування.

уніфікований підхід, універсальне рішення для будь-якої ситуації.

Окремі робочі групи опікувалися критеріями й атестацією. Серед тих, хто брав участь у їх роботі, був і заступник директора Департаменту загальної середньої та дошкільної освіти МОНУ **Андрій Володимирович Марченко**, який очолював роботу робочої групи з розробки Положення². В цілому, ми брали участь у роботі всіх цих робочих груп.

Щодо роботи останньої. Одним з основних завдань нашої групи являлось узгодження принципових питань, зокрема: яким чином зробити рейтингове оцінювання універсальним інструментом, не зациклюючись на внутрішньому зборі інформації, який останнім часом і так входить в роботу Міністерства як органу управління освітою. Так ми досягли консенсусу та дійшли відповідного висновку: для того, щоб якась інноваційна модель оцінювання з'явилася і були можливості надати щось змінювати, вдосконалювати, необхідно її затвердити, а критерії оцінювання, його методика ще будемо допрацьовувати. Тому в рейтингу ми вказали, що Міністерством вони будуть затверджені у подальшому.

О.В. *Узагалі, визначити критерії – це найскладніше: неоднозначність підходів, рішень завжди супроводжує „критерії” як інструмент об'єктивного оцінювання діяльності ЗНЗ. Сперечаються про те, що має бути, що вносити, а що не можна. На що сьогодні націлюють нові критерії? Що їх відрізняє від попередніх?*

В.Б. Так, критерії оцінки роботи шкіл – це поняття багатоманітне. Не одну годину велись дискусії в робочій групі з цього приводу, багато було і дебатів. Як представники органів управління освітою, так і науковці були залучені до численних обговорень. При цьому директори шкіл безпосередньо намагались визначити, як можна оцінювати навчальні заклади, чому можна дати кількісну та якісну

оцінку, а чому ні. Міністерство, наприклад, уважає, що наукову діяльність навчального закладу не можна ставити в рейтингове оцінювання, адже науковою діяльністю опікуються саме наукові установи, а не навчальні заклади.

О.В. *Це справедливо! Але школи ведуть науково-методичну роботу, більшість з них мають, навіть, заступника директора з науково-методичної діяльності. А їх участь у МАНі – це теж різновид науково-дослідної діяльності для учнів, але якою, переважно, керують вчителі. До того ж, зазначу, що і ВНЗ, які опікуються студентством, паралельно теж займаються наукою, хоча їх пріоритетна діяльність – підготовка висококласних спеціалістів.*

В.Б. Безумовно, наукова діяльність в загальноосвітніх закладах є. Але не потрібно ставити її як ту, що створює рейтинг. Скажімо так, те, що є добровільним, в рейтинг ставити не можна!

Ми прагнемо знизити напругу, яка виникає в педагогічних працівників у зв'язку з документообігом.

Ми розуміємо, що інноваційна діяльність пов'язана з достатньою кількістю роботи з паперами. Затвердити, допрацювати, погодити... **А робота педагога – це, в першу чергу, робота з дітьми.**

Педагогічні працівники повинні цілеспрямовано працювати з дітьми. Інноваційна діяльність **заохочується тільки, якщо це не шкодить навчальному процесу.**

Ми чудово розуміємо, що вписавши „результати олімпіад, результати інноваційної діяльності” в рейтинг, ми змусимо всіх кинутися на це. І всі дивитимуться, як ця інноваційна діяльність відбувається у сусідів. І якщо цим займаються сусіди, значить цим треба займатися і нам!

Міністерство не має на меті змусувати школи займатися тим, що їм не властиво, особливо такими непрямыми засобами. Заняття такими заходами у нас є виключно на добровільній основі. А якщо ми запишемо наукову діяльність у будь-який нормативний документ, то, в розумінні

² Положення і наказ про його затвердження – далі в цьому числі журналу.

керівників шкіл, така діяльність стане обов'язковою!

О.В. *Ось, навіть, як. Це, до речі, нова позиція стосовно шкіл.*

Якщо в рейтингу немає наукової діяльності, а значить і показників, що характеризують інтелектуальні досягнення дітей, то який еквівалент для останніх. Що є кількісним показником інтелектуально-творчих досягнень? Просто ПІФ – показник інтелектуального фону? КЕД – коефіцієнт ефективної діяльності навчального закладу? Що саме?

В.Б. Ми ще працюємо в даному напрямі, і тут потрібно звернутися до критеріїв оцінювання діяльності, які вже затверджені. Ми сперечалися багато, позиції були різні, але, все-таки, ми прийшли до спільного знаменника, відображеного в даному документі, але, знову-таки, щодо результативності навчального закладу – однозначної відповіді на це питання не існує, бо порівнювати ліцей і сільську школу не можна. Адже ліцей серед сільських шкіл і буде на першому місці, в той час коли серед собі подібних – може зайняти і останнє. Тому дані критерії є безумовно відносними.

У даному документі здебільшого регламентуються критерії результативності навчальних закладів, а такі чинники, як урахування МАНу, олімпіад, наукової діяльності позначені одним рядком, дуже коротко, але все-таки вони є. Будемо сподіватися, що на загальному фоні всіх критеріїв, ці декілька рядків про наукову діяльність навчальних закладів не зіграють великої ролі.

В критеріях оцінювання діяльності також присутні формули, але це таж основа, яка закладена і в систему оцінювання діяльності. Ми хотіли зробити як формули, так і принципи оцінювання універсальними. Тому ДІНЗ працювала над методикою об'єктивного оцінювання, як я вже вище зазначав, ще з 2008 року.

О.В. *А чиї це ідеї? Це колективна думка?*

В.Б. Міністерство завжди прислухається до думки громадськості. Так

до заступника Міністра МОН України **Жебровського Бориса Михайловича** зверталися директори шкіл, представники АКШУ, які, зокрема, звертали увагу на наявність невластивих для загальноосвітніх навчальних закладів функцій, в тому числі функцій наукових установ.

Зазначу і те, що наші думки з інспекцією розділилися. Так ДІНЗ все-таки вважає, що результативність навчального закладу виражається в оцінках, результатах олімпіад, але ми ставимося до цього питання по-іншому, бо це не той показник, який має бути закріплений в подібних нормативних документах.

Незважаючи на різні погляди на дане питання, ми прийшли до компромісних формулювань.

Критерії стають більш об'єктивними, ми прагнемо їх мінімізувати. Ми готові до будь-якого досвіду апробації і готові вислухати побажання і доповнення. Ці критерії залишаються орієнтовними. Ми довели їх до відомих місцевих управлінь освіти та навчальних закладів. І це є тим орієнтиром, за яким вони повинні працювати.

О.В. *Отже, можна зробити висновок, що Міністерство почало прислухатися до думки керівників шкіл, цікавитися проблемами, які виникають на місцях, намагатися їх вирішити. Нарешті ми відходимо від системи оцінювання навчальних закладів, яка була переобтяжена додатковими, другорядними питаннями по відношенню до основних завдань школи та вчителя – освіта та виховання дітей. І це дасть змогу об'єктивніше оцінювати діяльність шкіл, де б вони не знаходилися: чи то в місті, чи у сільській місцевості. Тож можна впевнено сказати, що сьогодні Міністерство³ застосовує до школи дружній підхід.*

³ Ольга Виговська. Міністерство стало працювати цікавіше. Реферативно-аналітичний огляд матеріалів підсумкової колегії МОНмолодьспорт України, ексклюзивних інтерв'ю //Директор школи, ліцею, гімназії. – 2012. – № 4. – С. 4 – 12.